

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ: ΘΕΜΕΛΙΩΝΟΝΤΑΣ ΝΕΕΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΕΣ ΑΞΙΕΣ

ΠΑΠΑΠΕΤΡΟΥ Μ.

Αρχιτέκτων - Εκπαιδευτικός, διδάκτωρ ΑΠΘ

e-mail: gehm1955@hol.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο άνθρωπος στη σύγχρονη πόλη έχει αποκοπεί από το φυσικό του περιβάλλον, αποκομίζοντας τις αντίστοιχες βιολογικές, κοινωνικές και ψυχολογικές συνέπειες. Η ανάγκη συγκρότησης νέων περιβαλλοντικών στάσεων και πολιτισμικών αξιών αποτελεί πλέον ένα ζήτημα ζωτικής σημασίας για τον άνθρωπο. Η ενεργός εμπλοκή των μαθητών στα προγράμμά περιβαλλοντική εκπαίδευση συμβάλλει προς αυτή την κατεύθυνση και οι συμμετοχικές διαδικασίες, ως μέθοδος προσέγγισης των περιβαλλοντικών αξιών βασισμένες στη βιωματική προσέγγιση του θέματος - αποκαλύπτουν τα προβλήματα του περιβάλλοντος αλλά και τις προοπτικές της διαχείρισής τους. Με την οπτική αυτή, πραγματοποιήθηκε ένα πρόγραμμα από τους μαθητές του 1^{ου} Γυμνασίου Χαριλάου, στη Θεσσαλονίκη, το 2006, με θέμα *Ανασχεδιάζοντας τη σχολική αυλή*, βασισμένο στις συμμετοχικές διαδικασίες. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα πέτυχε την έντονη ευαισθητοποίησή των μαθητών σε ό,τι αφορά την ποιότητα του κτισμένου χώρου – τόσο με την έννοια της οργάνωσής του όσο και με την πολλαπλή έννοια της σύνδεσής του με το φύση - και της σημασίας του ως κairiou παράγοντα υγείας και προαγωγής της ποιότητας της ατομικής και κοινωνικής τους ζωής. Ακόμη λειτούργησε ως τεκμηριωμένος αντίλογος στο σύγχρονο καταναλωτικό και τεχνολογικά εξαρτημένο μοντέλο σκέψης και δράσης.

PAPAPETROU M.

Phd architect. –High school teacher

e-mail: gehm1955@hol.gr

ABSTRACT

The population explosion of the modern city and the last century's fast technological evolution resulted big changes to the life style of the modern west society. The man nowadays has been substantially cut of the natural environment, obtaining the recent biological, social and psychological consequences. Consequently, there is need to form new environmental attitudes and cultural values, which are of high importance for the human being. The use of the participatory processes in the environmental projects consists an experiential approaching of the subject, which reveals to the youth the problems and the perspectives to overpass them. From this point of view, a project has been realized, *Redesigning the schoolyard*. During the project, the students became aware of the importance the built environment's quality has regarding the people's well being and their social life. Also it worked as a reply to the modern consuming society's life model of thinking and act

Λέξεις κλειδιά: Περιβαλλοντική εκπαίδευση, συμμετοχικές διαδικασίες.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το είδος και η ποιότητα ζωής στην πόλη σήμερα, παρά τα σημαντικά της πλεονεκτήματά της ως προς τις ανέσεις ζωής των κατοίκων της σε σύγκριση με εκείνες σε οικισμούς προγενέστερων εποχών, έχει δημιουργήσει προβλήματα πρωτογενούς σημασίας για την υγεία και γενικότερα τη ζωή γ του σύγχρονου ανθρώπου.

Η κοινωνική και πολιτισμική αυτή μήτρα μέσα στην οποία ο άνθρωπος μπόρεσε να αναπτύξει τον εαυτό του, εκφράζοντας και καλλιεργώντας την πνευματικότητά του, την κοινωνικότητά του καθώς και τις γενικότερες δεξιότητες επιβίωσης και ζωής κατέληξε στις μέρες μας ένα παθογόνο περιβάλλον. Ατμοσφαιρική ρύπανση, μολυσμένο νερό, καρκινογόνα υλικά, υψηλή ηλεκτρομαγνητική ακτινοβολία, τρόφιμα μεταλλαγμένα, είναι μερικά από τα αποτελέσματα του σύγχρονου τεχνοκρατικού τρόπου σκέψης. Επιπρόσθετα, οι σύγχρονες ευδαιμονιστικές αξίες έχουν αποκόψει κύρια τη νέα γενιά από τις φυσικές διαδικασίες της ζωής και την αντίληψη του εαυτού της ως μέρους του φυσικού περιβάλλοντος.- επιφέροντας τις αντίστοιχες βιολογικές, κοινωνικές και ψυχολογικές συνέπειες.- ενώ η ίδια φύση έχει συρρικνωθεί σε βαθμό αφανισμού.

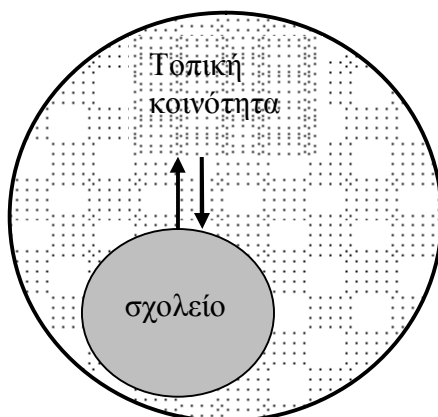
Η ανάγκη επαναπροσδιορισμού της αξίας της ίδιας της ζωής τίθεται επομένως επιτακτικά σήμερα, τόσο με την έννοια της ισορροπημένης σχέσης μεταξύ τεχνητού και φυσικού περιβάλλοντος - αειφορία - όσο και με την έννοια της υγείας και του ευ ζην. Ο επαναπροσδιορισμός της έννοιας του περιβάλλοντος και η συγκρότηση νέων περιβαλλοντικών και πολιτισμικών στάσεων και αξιών ζωτικής σημασίας για τον άνθρωπο και τη ζωή του, μέσω της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, αποτελεί το θεμέλιο στην κατεύθυνση αυτή.

Η βιωματική προσέγγιση του όλου θέματος από τους νέους, μέσω των συμμετοχικών διαδικασιών, αποτελεί ένα ασφαλή τρόπο ευαισθητοποίησής τους, συμβάλλοντας τόσο στη χειραφέτησή τους από τον πατερναλισμό της παθητικής αποδοχής πληροφοριών, όσο και στην ανάδειξή τους σε ενεργούς αναπτυσσόμενους πολίτες με συνείδηση όχι μόνον των δικαιωμάτων τους αλλά και των υποχρεώσεών τους απέναντι στον εαυτό τους και το περιβάλλον τους. Αποτελεί την έγκαιρη απόκτηση δημιουργικών και εποικοδομητικών εμπειριών και την υιοθέτηση μιας υπεύθυνης στάσης ζωής από τους νέους, η οποία περαιτέρω προλαμβάνει τα φαινόμενα της περιθωριοποίησής τους και της καθυστερημένης ένταξής τους στην κοινωνία (Micha de Winter, 1997). Η επικέντρωση του ενδιαφέροντος στην άμεση εμπλοκή των παιδιών σε προγράμματα που αφορούν το περιβάλλον – μελέτη, σχεδιασμό ή διαμόρφωση εναλλακτικών προτάσεων – αντανακλά τόσο τις παραδόσεις της εναλλακτικής εκπαίδευσης, όσο και την αντιμετώπιση των νέων ως αναπτυσσόμενων ατόμων τα οποία επηρεάζονται ψυχολογικά από το περιβάλλον τους, σε σχέση μ' ένα υλικό κόσμο αντικειμένων, χώρων αλλά και κοινοτικών θεμάτων (L. Vygotsky 1962, 1976 – Brofenbrenner 1979).

Πράγματι, η άμεση εμπλοκή του παιδιού και του νέου σε προγράμματα έρευνας και μελέτης του περιβάλλοντος, συμβάλλει όχι μόνον στην αφύπνιση και την ευαισθητοποίησή τους σε ζητήματα που αφορούν το περιβάλλον, σφυρηλατώντας ισχυρές περιβαλλοντικές αξίες, αλλά επίσης αναδεικνύει υπεύθυνους μελλοντικούς πολίτες. Ο συμμετέχων αντιλαμβάνεται τον εαυτό του ως μέρος του φυσικού κόσμου, συνδέει την ευημερία του με την ευρύτερη οικολογική ισορροπία, και συνειδητοποιεί την ευθύνη του απέναντι σ' αυτό. Επί πλέον η νεαρή προσωπικότητα απεξαρτοποιείται από τα τυποποιημένα μοντέλα σκέψης και δράσης, ενώ έρχεται σε επαφή με τις πραγματικές ουσιώδεις ανάγκες της δικής του ζωής αλλά και της κοινωνίας στην οποία ανήκει. Εξάλλου, μέσα στην παγκόσμια κοινωνία, όπου όλα και όλοι τείνουν να μοιάζουν όλο και περισσότερο μεταξύ τους, σε μια τραγικά ισοπεδωτική εξίσωση, οι συμμετοχικές διαδικασίες, μέσα από την παροχή ποικίλων ευκαιριών προσέγγισης του μελετώμενου θέματος προωθούν την ανάπτυξη της ατομικότητάς του νέου, της προσωπικής του έκφρασης τόσο στον άμεσο όσο και στον ευρύτερο χώρο της ζωής του, ενώ τον υποστηρίζουν στην ανάπτυξη της παγκόσμιας συνείδησης.

Σήμερα, σε πολλές χώρες της Ευρώπης (Αγγλία, Γαλλία, Δανία, Πορτογαλία) διενεργούνται ποικίλα προγράμματα συμμετοχής των παιδιών στη μελέτη και το σχεδιασμό του περιβάλλοντός τους, όπως επίσης και στις υπό ανάπτυξη χώρες του Τρίτου Κόσμου υπό την αιγίδα της UNESCO, ενταγμένα στη σχολική εκπαίδευση, μέσω των οποίων τα παιδιά αναγνωρίζονται ως «καταλύτες για την αλλαγή του περιβάλλοντος» (D.Uzzell,1994). Τα προγράμματα αυτά στοχεύουν στο να οικοδομήσουν μια περιβαλλοντική παιδεία, που στηρίζεται στην αυθεντικότητα, δηλαδή, την άμεση εμπειρική μάθηση της νέας γενιάς, θέτοντας τις βάσεις μιας δημοκρατικότερης λήψης αποφάσεων για το περιβάλλον στο μέλλον, αναπτύσσοντας παράλληλα πλουραλιστικά και αντικειμενικά κριτήρια γι' αυτό. Προτείνεται μάλιστα η ενσωμάτωση της εκπαίδευσης αυτής στο σχολικό πρόγραμμα, μετατρέποντας το σχολείο σε παράγοντα κοινωνικής αλλαγής, κατά το μοντέλο του D. Uzzell. Στο μοντέλο αυτό, γνωστό ως «μοντέλο διαλόγου» ο στόχος είναι να καταλυθούν τα όρια ανάμεσα στο σχολείο και την κοινότητα και ν' αναπτυχθεί η μεταξύ τους συνεργασία και ο διάλογος, με πρωτοβουλία των παιδιών που αναλαμβάνουν δράση συνδιαλεγόμενα με πραγματικά προβλήματα του περιβάλλοντός τους.

Σχήμα 1. Το μοντέλο διαλόγου του σχολείου με την κοινότητα

Κατάργηση των ορίων ανάμεσα στο σχολείο και την τοπική κοινότητα –
προσανατολισμός των παιδιών στη δράση

Η κριτική που ασκείται στη συμμετοχή των παιδιών σε τέτοια εκπαιδευτικά ή κοινοτικά περιβαλλοντικά προγράμματα, έχει να κάνει με την αυθεντικότητα της ίδιας της συμμετοχής. Είναι γεγονός ότι η συμμετοχή των παιδιών δεν είναι πάντοτε πραγματική. Ο R. Hart , βασισμένος στην κλίμακα συμμετοχής της S. Arnstein (1969), οργάνωσε μία δική του κλίμακα συμμετοχής, η οποία ξεκινώντας από την απλή «χειραγώγηση» του παιδιού (manipulation), κλιμακώνεται σταδιακά στη βαθμίδα της «διακόσμησης» (decoration), της «τεκμηρίωσης» (tokenism), εκείνης του «εντεταλμένου αλλά πληροφορημένου» (assigned but informed), του « νουθετημένου αλλά πληροφορημένου» (consulted but informed), εκείνης « με πρωτοβουλία του ενήλικα, ενώ οι αποφάσεις μοιράζονται με τα παιδιά» (adult initiated, shared decisions with children), ως τις βαθμίδες της πραγματικής συμμετοχής που είναι εκείνη « με πρωτοβουλία και καθοδήγηση των παιδιών» (child initiated and directed) και εκείνη στην οποία «η πρωτοβουλία ανήκει στα παιδιά, ενώ οι αποφάσεις μοιράζονται με τους ενήλικες» (child initiated, shared decisions with adults) (R. Hart,1992).

2. ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Με την παραπάνω οπτική, υλοποιήθηκε ένα ετήσιο πρόγραμμα της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης βασισμένο στις συμμετοχικές διαδικασίες – με την άμεση και ενεργό εμπλοκή των μαθητών - το 2006, στο 1^ο Γυμνάσιο Χαριλάου, στη Θεσσαλονίκη, το πρόγραμμα «Ανασχεδιάζοντας τη σχολική

αυλή». Η επιλογή του θέματος έγινε από τους ίδιους τους μαθητές, ανάμεσα σε μια σειρά άλλων θεμάτων που τέθηκαν από τον εκπαιδευτικό

Το θέμα, άμεσα συνδεδεμένο με τις άμεσες καθημερινές εμπειρίες που βιώνει ο μαθητής των αστικών κέντρων, αποτέλεσε το ασφαλές εφελτήριο για τις διαδικασίες που ακολούθησαν.

Εξάλλου, στα πλαίσια της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, η μελέτη της δομής και της οργάνωσης του αστικού χώρου γενικότερα και η συγκριτική του θεώρηση σε σχέση με παλαιότερους παραδοσιακούς οικισμούς, αναδεικνύει τα προβλήματα μικρής – τοπικής κλίμακας και συμβάλλει στην αναγνώριση από τους ίδιους τους μαθητές των αντίστοιχων λύσεων.

Το θέμα του προγράμματος αντιμετωπίστηκε ως ζήτημα με τη δομή ενός προς επίλυση προβλήματος. Δηλαδή ο κορμός της όλης διαδικασίας αναπτύχθηκε με βάση:

α. την αναγνώριση του προβλήματος, ως εισαγωγικό μέρος της όλης διαδικασίας, την εδραίωση ύπαρξης του προβλήματος και την απόφαση της επίλυσής του.

β. τον προσδιορισμό της ταυτότητάς του και την περαιτέρω διερεύνησή του, την εύρεση δηλαδή της φύσης του προβλήματος και των παραμέτρων του.

γ. την έρευνα της αντίστοιχης γνώσης και πληροφόρησης που σχετίζονται με το πρόβλημα και την επίλυσή του

δ. την ταξινόμηση και ανάλυση της πληροφόρησης

ε. την αξιολόγηση, ως βάση για τη γέννηση των εναλλακτικών προτάσεων.

στ. την εφαρμογή (Sanoff, 1977).

3. ΜΕΘΟΔΟΣ

Η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε ήταν αυτή των συμμετοχικών διαδικασιών, ως γόνιμος διάλογος μεταξύ του εκπαιδευτικού και των μαθητών. Στη μέθοδο αυτή, ο εκπαιδευτικός δημιουργεί τα ερεθίσματα με βάση τα προαναφερθέντα στάδια της επίλυσης ενός προβλήματος, συντονίζει την όλη διαδικασία, δίνοντας το προβάδισμα στο μαθητή να εκφραστεί, να ερευνησει, να προβληματισθεί και σε συνεργασία με τα τους άλλους συμμετέχοντες να λάβει τις τελικές αποφάσεις. Οι ευθύνες του εκπαιδευτικού εστιάζονται:

- Στη σταδιακή και συνεχή τροφοδότησή του μαθητή με την απαιτούμενη πληροφόρηση ενημέρωση, μέσα από διαδικασίες που ανταποκρίνονται στις δυνατότητες και τα ενδιαφέροντα της ηλικίας του
- Στην παροχή πολλών και ποικίλων ευκαιριών δράσης, που προωθούν τη βιωματική αντίληψη του προβλήματος μέσα από την ιδιαίτερη προσωπική σκοπιά του κάθε μαθητή.
- Στη συγκρότηση και δραστηριοποίηση μικρών επί μέρους ομάδων κατά τη διάρκεια του όλου προγράμματος
- Στην ανταλλαγή των πληροφοριών, των ιδεών και των δράσεων όλων των ομάδων και τη συλλογική λήψη αποφάσεων με βάση τις επιλεγείσες κοινές προτεραιότητες και αξίες κατά τη διάρκεια της όλης διαδικασίας.
- Στην εμπύχωση και την ενθάρρυνση των ατόμων και των ομάδων στο έργο τους.
- Στην ανάθεση αρμοδιοτήτων και έργου ανάλογα με τα ενδιαφέροντα και τις δυνατότητες του κάθε μαθητή και της κάθε ομάδας.
- Στη στάση του εκπαιδευτή, ο οποίος δίνει τον πρώτο λόγο στο μαθητή λειτουργώντας μόνον συμβουλευτικά και συντονιστικά και ανεξάρτητα από τον παραδοσιακό διδακτικό του ρόλο.

Στόχος της συμμετοχικής διαδικασίας, ως μεθόδου υλοποίησης του προγράμματος, ήταν η ενημέρωση – αφύπνιση και ευαισθητοποίησή του κάθε μαθητή σε ό,τι αφορά τα ζητήματα του αστικού χώρου, αλλά και εκείνων που αναφέρονται στη σχέση του με το φυσικό περιβάλλον. Με θεμελιώδη προτεραιότητα τη διασφάλιση της ενεργούς συμμετοχής όλων των μαθητών, η όλη διαδικασία αναπτύχθηκε κατά τη διάρκεια τριών φάσεων, η κάθε μια από τις οποίες βασίστηκε στα αποτελέσματα της προηγούμενης.

4. ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

4.1 Φάση πρώτη. Αναγνώριση και προσδιορισμός του προβλήματος

Με στόχο την αναγνώριση του προβλήματος, οργανώθηκε μια πρώτη συνάντηση των μαθητών με τον εκπαιδευτικό, στην οποία ο κάθε μαθητής προσπάθησε να προσδιορίσει τον τομέα του περιβάλλοντος στον οποίο ανήκει η σχολική αυλή και να δώσει έναν ορισμό, όπως ο ίδιος τον αντιλαμβάνεται. Μετά από ατομικές τοποθετήσεις των μαθητών απέναντι στο θέμα και σχετική συζήτηση, η σχολική αυλή εντάχθηκε στον τομέα του αστικού περιβάλλοντος. Η όλη διαδικασία συνέβαλε στην αναγνώριση των βασικών χαρακτηριστικών αυτού του περιβάλλοντος αυτού στην αντιπαράθεσή του προς το αντίστοιχο φυσικό. Ακολούθησε ο χωρισμός της ομάδας σε μικρότερες ομάδες των τεσσάρων ή πέντε μαθητών, κάθε μία από τις οποίες ανέλαβε να μελετήσει τον αύλειο χώρο του σχολείου, να καταγράψει τα σημαντικότερα στοιχεία του και να τα κατηγοριοποιήσει σε αρνητικά και θετικά, με τη σχετική αιτιολόγηση (Walk through evaluation). Στην επόμενη συνάντηση η κάθε ομάδα παρουσίασε και τεκμηρίωσε τη δουλειά της Ακολούθησε συζήτηση, σχετικά με τις αλλαγές που οι μαθητές νομίζουν ότι πρέπει να γίνουν στην αυλή, απαλείφοντας τις ανεπάρκειες και τα αρνητικά της σημεία και βελτιώνοντας τη λειτουργικότητά της. Τα συμπεράσματα καταχωρήθηκαν στα αρχεία της ομάδας.

4.2 Φάση δεύτερη. Συλλογή και οργάνωση των πληροφοριών

Στόχος της φάσης αυτής ήταν η συλλογή όσο το δυνατόν περισσότερων πληροφοριών σχετικά με το δομημένο περιβάλλον ώστε να κατακτηθεί μια σφαιρική και πλήρης αντίληψη της έννοιάς του, αλλά και των επιρροών που αυτό ασκεί πάνω στα άτομα και την ποιότητα της ζωής τους. Οι τρόποι προσέγγισης της πληροφορίας ήταν ποικίλοι, ώστε να καλύψει κατά το δυνατόν τα διαφορετικά ενδιαφέροντα των μαθητών. Για το σκοπό αυτό πραγματοποιήθηκε μια σειρά δραστηριοτήτων με τέτοια ακολουθία ώστε η μία να αποτελεί προετοιμασία για την επόμενη. Βίωμα και ενημέρωση, διδασκαλία και προσωπική έρευνα προχωρούν χέρι-χέρι σε όλο το μήκος της φάσης αυτής, ώστε οι συμμετέχοντες στην ομάδα να μπορέσουν να διαμορφώσουν μια τεκμηριωμένη αντίληψη και μια προσωπική άποψη για τον αστικό χώρο που θα τους δώσει τη δυνατότητα λήψης ενσυνείδητων αποφάσεων σχετικά με τις μελλοντικές παρεμβάσεις που θα αποφασίσουν να κάνουν στη σχολική τους αυλή. Το στάδιο αυτό είναι καίριας σημασίας για τη διασφάλιση της ενεργούς τους συμμετοχής σ' αυτήν. Οι δραστηριότητες που προγραμματίστηκαν και υλοποιήθηκαν ήταν οι παρακάτω:

A. Επίσκεψη στην έκθεση ζωγραφικής και κατασκευών των Α. Φασιανού (ξωγράφου) και Ι. Παπαγιάννου (αρχιτέκτονα) με θέμα τον αστικό χώρο. Οι μαθητές είχαν την ευκαιρία να δουν το αστικό περιβάλλον από την οπτική των δύο καλλιτεχνών και να ανακαλύψουν απλούς εικαστικούς τρόπους οργάνωσης και διακόσμησης του. Οι μαθητές κράτησαν σημειώσεις σχετικά με στοιχεία τα οποία θεώρησαν αξιόλογα να συμπεριλάβουν στις προτάσεις τους για το σχεδιασμό της σχολικής τους αυλής και κατέγραψαν τις εντυπώσεις τους γενικότερα.

B. Προβολή της ιστορίας της Θεσσαλονίκης όπως αυτή αποτυπώθηκε στα σπίτια της, τους ανοικτούς χώρους και τα γενικότερα πολεοδομικά χαρακτηριστικά της, σε μορφή PDF. Ακολούθησε σχετική συζήτηση η οποία επικεντρώθηκε στις επιρροές του κτισμένου χώρου πάνω στην κοινωνική ζωή των κατοίκων του και τις επιπτώσεις του στη ζωή των εφήβων.

Γ. Περίπατος στην περιοχή Αλλατίνι της Θεσσαλονίκης, η οποία χαρακτηρίζεται από τη συνύπαρξη του παλιού με το μοντέρνο. Οι μαθητές φωτογραφίζουν και καταγράφουν τις παρατηρήσεις τους, οι οποίες συζητήθηκαν διεξοδικά στην επόμενη συνάντηση της ομάδας.

Δ. Εισήγηση του εκπαιδευτή σχετικά με την ανάπτυξη της αισθητηριακής αντίληψης του περιβάλλοντος και της συμβολής της στην καλή βιολογική και ψυχολογική κατάσταση των κατοίκων της πόλης με προβολή του υλικού σε μορφή PDF. Οι επί μέρους ομάδες αναλαμβάνουν τη συλλογή πληροφοριών από εγκυκλοπαίδειες, ειδικευμένα περιοδικά και το διαδίκτυο σχετικά με το επιλεγμένο θέμα, που ήταν για την κάθε ομάδα μία αίσθηση ως πηγή αντίληψης - αφή, όραση, όσφρηση, ακοή, γεύση- και τα ερεθίσματα του περιβάλλοντος που τη διεγείρουν. Τα αποτελέσματα αυτής της μικρής έρευνας παρουσιάστηκαν και συζητήθηκαν διεξοδικά στη

διάρκεια των επόμενων δύο συναντήσεων. Στο σημείο αυτό αναδείχθηκαν τα ερεθίσματα του φυσικού περιβάλλοντος που δε συναντώνται στην πόλη αλλά είναι σημαντικά για την αναβάθμιση της ζωής σ' αυτήν, τόσο με την έννοια της υγείας στην ευρεία της έννοια, όσο και με την έννοια της καλλιέργειας θετικών στάσεων ζωής.

Ε. Εκδρομή στο Ζαγόρι. Στόχος της εκδρομής μέσα από ευχάριστες διαδικασίες οι μαθητές να δεχθούν ερεθίσματα και ν' αποκτήσουν εμπειρίες από τη ζωή στη φύση και τους παραδοσιακούς οικισμούς. Πράγματι, οι μαθητές είχαν την ευκαιρία να εντοπίσουν τις διαδικασίες και τους παράγοντες της δημιουργίας του κτισμένου χώρου, να επισημάνουν τους λανθασμένους χειρισμούς που οδήγησαν στην υπερεκμετάλλευση της γης με αποτέλεσμα το σύγχρονο, υποβαθμισμένο στο σύνολό του, αστικό χώρο, αλλά επίσης και τη σημαντική προσφορά του φυσικού περιβάλλοντος στην ποιότητα ζωής του ατόμου. Επεσήμαναν τις ποιοτικές διαφορές της κοινωνικής ζωής ανάμεσα στη σύγχρονη πόλη και στις προγενέστερες μορφές της, γεύτηκαν το ομαδικό παιχνίδι στις πλατείες κάτω από τον πλάτανο και βεβαίως χάρηκαν ιδιαίτερα τις εργασίες που ανέλαβε η κάθε ομάδα, όπως τη βιντεοσκόπηση της εκδρομής, τη συγκρότηση φωτογραφικού υλικού και τη δημιουργία ρεπορτάζ.

4.3 Φάση Τρίτη.

Η ομάδα προχωρά στην υλοποίηση του αρχικού της στόχου, τον ανασχεδιασμό της σχολικής της αυλής. Τα αρχεία της ομάδας με το συγκεντρωμένο υλικό των παρατηρήσεων, των πληροφοριών και των εικόνων εκτίθενται προς συζήτηση και οργανώνονται.

Α. Εργαστήριο πρώτο: Στο εργαστήριο αυτό τα μέλη της περιβαλλοντικής ομάδας καταγράφουν πάνω στην κάτοψη της αυλής σε κλίμακα 1:50 – που έχει ετοιμάσει ο εκπαιδευτής- τις περιοχές που θεωρούν ότι χρειάζονται παρέμβαση. Αποφασίζουν τις λειτουργίες που θέλουν με τον ανασχεδιασμό να εξυπηρετήσουν και τις τοποθετούν πάνω στις επιλεγμένες περιοχές της κάτοψης. Η ομάδα εργάζεται πλέον ολόκληρη συλλογικά και μετά από συζητήσεις, διαφωνίες και συμφωνίες καταλήγει στην τελική πρόταση.

Β. Εργαστήριο δεύτερο: Οι μαθητές που επέλεξαν να συμμετέχουν στην κατασκευή της μακέτας την υλοποιούν με τη βοήθεια του εκπαιδευτή.

Γ. Εργαστήριο τρίτο: Οι μαθητές που επέλεξαν να συμμετέχουν στην οργάνωση της έκθεσης φωτογραφικού υλικού της όλης διαδικασίας τυπώνουν τις φωτογραφίες, τις ομαδοποιούν κατά ενότητες συνοδευμένες από σχολιασμούς και τις αναρτούν στον εκθεσιακό χώρο του σχολείου.

Δ. Εργαστήριο τέταρτο: Οι μαθητές που επέλεξαν να συμμετέχουν στην προβολή των αποτελεσμάτων ολοκληρώνουν την παρουσίαση σε μορφή PPT, με τη βοήθεια του εκπαιδευτή της καθηγήτριας της Πληροφορικής.

Τέλος των εργασιών.

Οι μαθητές σε ειδική ημερίδα παρουσιάζουν τη δουλειά της ομάδας τους και την πρότασή τους σχετικά με την αναμόρφωση του αύλειου χώρου του σχολείου τους.

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σε ό,τι αφορά το ίδιο το πρόγραμμα:

Το συγκεκριμένο πρόγραμμα πέτυχε την έντονη ευαισθητοποίησή των μαθητών σε ό,τι αφορά την ποιότητα του κτισμένου χώρου – τόσο με την έννοια της οργάνωσής του όσο και με την πολλαπλή έννοια της σύνδεσής του με τη φύση - και της σημασίας του ως κρίσιμου παράγοντα υγείας και προαγωγής της ποιότητας της ατομικής και κοινωνικής τους ζωής. Ακόμη λειτούργησε ως τεκμηριωμένος αντίλογος στο σύγχρονο καταναλωτικό και τεχνολογικά εξαρτημένο μοντέλο ζωής που διαμορφώνει αντιλήψεις και συνήθειες στους νέους που αντίκεινται στην υγιή ανάπτυξή τους, ενώ ταυτόχρονα προκαλεί σοβαρές - και πολλές φορές ανεπανόρθωτες - βλάβες στο περιβάλλον.

Σε ό,τι αφορά τους μαθητές:

Η εμπλοκή τους στην έρευνα του προβλήματος, τη συλλογή πληροφοριών, την οργάνωση παρατηρήσεων αλλά και τη λήψη των σχεδιαστικών αποφάσεων, τους ενέπνευσε ένα ιδιαίτερο

ενθουσιασμό, αλλά και τους έδωσε την ικανοποίηση της δράσης και της δυνατότητας να επηρεάσουν το περιβάλλον τους με βάση τις κατακτημένες γνώσεις, αλλά και τις προσδοκίες τους. Οι περισσότεροι απ' αυτούς δήλωσαν ότι θα ήθελαν να συμμετάσχουν και την επόμενη σχολική χρονιά σε κάποιο περιβαλλοντικό πρόγραμμα.

Σε ό,τι αφορά την πληροφόρηση γύρω από το κτισμένο περιβάλλον που αποκόμισε η περιβαλλοντική ομάδα:

Στο περιβάλλον προγενέστερων οικισμών είναι άμεσα αναγνωρίσιμη η στενή αλληλουχία ανθρωπογενούς και φυσικού περιβάλλοντος ώστε το πρώτο να μοιάζει ως φυσική προέκταση του δεύτερου, με ήπιες παρεμβάσεις που αξιοποιούν χωρίς να καταστρέφουν τη φύση και χωρίς να αλλοιώνουν την υπάρχουσα τοπιογραφία. Ο άνθρωπος ζει και αναπτύσσει τον πολιτισμό του κοντά στους φυσικούς πόρους. Η ανάγκη του νερού ως πηγής ζωής, για παράδειγμα, αλλά και ως δρόμου επικοινωνίας και ταξιδιού οδηγεί στη δημιουργία χωριών κατά μήκος των όχθων ποταμών, παραλίμνιων και παραθαλάσσιων οικισμών. Τα δομικά υλικά αποσπώνται από τη φύση του γεωγραφικού τόπου στον οποίο βρίσκεται ο οικισμός - πέτρες, ξύλα, κλαδιά, φύκια κα..

Οι τρόποι οργάνωσης και κατασκευής του κτισμένου περιβάλλοντος προγενέστερων περιόδων είναι αποτέλεσμα της γνώσης και της εμπειρίας που αποκομίζει ο άνθρωπος από τη ζωή του στη φύση. Σ' αυτήν παρατηρεί και κατανοεί τα φυσικά φαινόμενα, ενώ οι καθημερινές αντιξοότητες που συναντά ασκούν το σώμα του και οξύνουν την αντίληψή του. Εκτιμά έτσι και αξιοποιεί έτσι όχι μόνον τους πόρους ζωής που αυτή του παρέχει, αλλά και ταυτόχρονα αποκτά αυτοαντίληψη, κριτικό πνεύμα και αντίληψη του περιβάλλοντος κόσμου, μέσα από τα αισθητηριακά ερεθίσματα που δέχεται απ' αυτόν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Brofenbrenner, U.(1979). *The ecology of Human Development*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
2. Κορφιάτης, Κ., (2002). *Η επιστήμη της Οικολογίας και η διαχείριση - προστασία του περιβάλλοντος*.
3. Hart, R., (1992). *Children's participation. From Tokenism to citizenship*. Florence, UNICEF, Essays nr.4.
4. Sanoff, H.(1977). *Methods of Architectural Programming*. Community Development Series, Volume 29.
5. Vygotsky, L.S, (1929). *The Problem of the Cultural Development of the Child*. Journal of Genetic Psychology, no36, pp 415-434.
6. Uzzell, D. (1994). *Children as catalyst of Environmental Change. Report of an investigation an Environmental Education*. Financed by European Commission.
7. Winter, M., (1997). *Children as fellow citizens, participation and commitment*. Radcliffe Medical Press, Oxford, NY.